

drost (posledica trpljenja) in v zadnji konsekvenci pripravljenost na konformizem.

Reminiscenca ljudskega sloga in vsebine: pisanje in smeh, nesreča in življenjski poduk, napoved dokončnega boja kot kompozicijska retardacija napovedujejo vsebinski vrh in razplet: grofova bolezen, neozdravljivost, smrt, do zaključne moralke in napovedi večnega krogotoka svete in hierarhične strukture družb, s čimer dobiva Balada povsem alegorični karakter.

V Baladi o smehu Igor Torkar v stilno-kompozicijskem smislu ne presega tipa ljudske pesnitve in njenih značilnih prvin, s čimer onemogoča tudi jeziku kot oblikovalcu in nosilcu teme izrazitejši ekspresivni poudarek. Ta je skrčen na lapidarnost in izpovednost, epskost celote, s čimer odpadejo vsa simbolna mesta pomenskih nadgradenj, tako da se avtor bolj ali manj zadovoljuje s tipom neke vrste ljudske prometejščine, kar pa, se zdi, ni več tista pretresljiva konstitutivna sestavina poezije, ki bi se svojemu neskritemu vzorniku, ljudski poeziji, oddolžila s kaj več kot kopiranjem že znanega in preverjenega. V Torkarjevi baladi je preveč poudarjena tendenca in celo moralka. S svojo tematiko in sicer gladko izpeljavo ostaja prej v mejah spretnega obrtnega dela kot vidnejšega poetskega dosežka.

Marijan Zlobec

BRANKO ŠÖMEN, PETI LETNI ČAS

Pesnik, humorist, scenarist, prevajalec in urednik Branko Šömen je s svojim prvim romanom Peti letni čas,* posegel na področje literarnega ustvarjanja, ki avtorju, kljub sicer dolgolet-

(* Branko Šömen, Peti letni čas, Pomurska založba Murska Sobota 1977, opremil Franc Mesarič, str. 219)

nemu ukvarjanju z literaturo in pisanjem sploh, še ne zagotavlja uspeha, prej mu daje možnost, da preizkusi svojo izpovedno in oblikovalno moč v prozi. Avtor je za svoj prozni-romaneskni debut izbral bralno temo z motiviko, ki je v minulem času na primer ustvarjalno zaposlevala Pavleta Zidarja in si pridobila širok krog občinstva (in polemik) to pa še ne pomeni, da je avtor »računal« na uspeh zgolj zaradi teme. Vendar za bralca Šömnov pozivkus ni več nov, čeprav ima zgodba v Petem letnem času resda izjemen, skorajda skonstruiran (in zaradi tega manj prepričljiv) potek.

Branko Šömen se je svoje romaneskne teme lotil z dokajšnjo mero poslušaja za kompozicijo in oblikovanje zgodbe o štirih osamljenih učiteljicah na podružnični šoli, s smislom za fabulativni tok, linearnim potekom, manjšimi zapleti (predvsem medsebojna nasprotovanja kot izbruh nezadržnih ženskih strasti), do logičnega razpleta (z verjetnimi naključji — upraviteljev sum, obisk žensk, manevri, milica) in prikriti moralke (pravici je zadoščeno — Peter, avantura po naključju in po nujni okoliščini je oproščena in pozabljena — učiteljice). Potemtakem nam Branko Šömen v svojem oblikovanju teme ne ponuja ničesar »zahtevnejšega«, kar bi že v kompoziciji in zlasti v literarni obdelavi snovi preseglo tip povprečnega trivialnega romana, s trdno in kar se da razvidno zgradbo, nerazvejano v stranske zgodbe in usode, (kar pravzaprav pove, da Šömnov Peti letni čas ni roman niti v klasičnem smislu njegove tradicije in definicije).

Peti letni čas ostaja na površini epskega dogajanja, kolikor si ga avtor lahko privoščič v majhnem kraju, ali še bolje — v hiši osamljenih učiteljic, ne da bi bil izkoristil možnosti retrospektiv preko tiste mere, ki je nujna za kompozicijo celote (opis Petrove preteklosti, manj preteklosti učiteljic), s čimer si že vnaprej zapre vrata psiho-

loških izostritev in poglobitev konfliktov. Ti ostajajo preveč v rokah zunanjega opazovalca ali zapisovalca, kot pa se postavljajo v zavest individualnih protagonistov. Tu bi se namreč ponudila priložnost za nov romaneskni prostor, kakršnega poznamo v psiholoških romanih, ki jih sicer ne odlikuje epska širina zunanjega dogajanja. Ob povedanem preostajajo Šömnu le še posamezni liki, vendar le-ti v romanu niso nikakršne individualnosti, preveč so blede in neizraziti — ženske so predvsem pohotne, Peter pa predvsem »trenutni ptiček v kletki«. In vendar ponuja dramatsko zastavljeno komponiranje teme »težjo«, prodornejšo pisateljstvo »vrtanje« v skrivnosti zavesti in dogajanja, podzavesti in v socialno-družbeni okvir skupine ljudi na robu neke družbe, ko se usodno znajdejo v kolektivu.

Branko Šömen je v bistvu iz tragične ali vsaj »resne« teme napravil humor, s tem pa je zakril skoraj vse socialne dimenzije teme. Vse to pa kaže na neprepričljivost, celo neverjetnost (požar, ovce, pohota žensk, zaključni razplet) in nepremišljenost, kar celote ne oddaljuje od vnaprejšnjega, dokaj meglenega in črno-belega, a premalo utemeljenega predstavljanja podeželjske učiteljice. Skratka, Branko Šömen je pristal na dokaj dvomljivo šablono o tej učiteljici, misleč, da bi mu le-ta utegnila pomagati v kompoziciji. Vendar mu ni, vsaj ne za zahtevnejšega bralca! Ali ni za primer malo verjetno in prepričljivo nasilno vedenje učiteljic do Petra; te so sicer samske, vendar bi si glede na nasilnost utegnile že zdavnaj prej poiskati moškega in sploh živeti nekje drugje (razen pesnice Ivanke). Tudi Peter je v svojem medlem ravnanju vse prej kot nevaren kriminallec. In takih neskladij je še več. Očitno je Branko Šömen vse to spregledal, ker mu je šlo le za zgodbo — do končnega razpleta. Morda je vse to bolj privlačno za filmsko zgodbo — scenarij kot za

prozo ali celo roman (kot avtor svoje delo podnaslavja). Šömnov prvi roman ne prepriča ne po temi ne po njeni skromni literarni obdelavi.

IVAN BRATKO OKROGLA MIZA

V slovenski potopisni esejistiki zadnjega časa je vse bolj razviden karakter političnega oblikovanja teme, pa naj imamo v mislih Zupančičeva Popotovanja ali Gorjupov Kitajski dnevnik in sedaj Bratkovo Okroglo mizo,* (če ne omenjamo nekaj let starejših knjig, recimo dela Mirana Ogrina, Dušana Dolinarja, Primoža Kozaka, Gojka Stanič, Jožeta Ciuhe, Janeza Staniča, Bogdana Pogačnika, Raket in sekvoj — ameriškega potopisa našega avtorja in drugih). Najsi je v ospredju potopisov in avtorjevih esejističnih pristopov še tako individualno empirično izkustvo, podkrepljeno tudi z vsakovrstnim gradivom, podatki, dokazi, tezami, primerjavami, analizami, zgodovino in futurologijo, slej ko prej ostaja politična podstat jedro celote — in celo v sprevladujoči meri. Vprašanje, zakaj je tako, je le malo literarne narave; v njeni funkciji je zgolj mehanizem beletrističnega aparata (tehnika, kompozicija, izbor in konkretizacija, modifikacija teme, jezik), medtem ko se kot pravi dokumentarni in ne kvazni realni literarni predmet potopisa nenehno prebija iz oklepa literarnosti v pričevanje.

Zdi se, da je pričevanje v današnjem konfliktnem svetu (o svetu) ena izmed svetovnih zvrsti sodobne literature in je dokumentarna zanesljivost, aktualnost in odkrita politična orientacija še posebno privlačna za bralca, ki se je že dodobra naveličal tako romaneskne kot »larpurlartistične« literature, vsakršnih

* Ivan Bratko, Okrogla miza, DZS Ljubljana 1977, zbirka Neuvrščeni, opremila Nadja Furlan, fotografije Joco Žnidaršič, str. 173).